

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

⁶²Υφηγητοῦ τοῦ Δημοσίου, Ἰδιωτικοῦ βίου
καὶ Πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Α') ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΛΤΑΣ (1565)

Β') ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ (1570 - 1571)

Ὁ Ἀθανάσιος Ἀ. Σακελλαρίου εἰς τὸ ἔργον του «Τὰ Κυπριακά, ἥτοι γεωγραφία, ἱστορία καὶ γλῶσσα τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον» τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1891, ἐδημοσίευσεν ἐκ Κύπρου τὰ κατωτέρω δύο ἄσματα ὡς δημῳδῆ : 1) «Ἄσμα πολιορκίας τῆς Μάλτας», σ. 181 - 183 ἀρ. 62 (ἐκ στίχων 72) καὶ 2) «Ἄσμα τῆς Κύπρου πτώσεως ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανούς», σ. 55 - 57 ἀρ. 13 (ἐκ στίχων 54).

1) Ἄσμα πολιορκίας τῆς Μάλτας.

Ὁ Τοῦρκος ὅαν ἐκάθειτον ἔς τὴν Πόλιν ἔς τὸ σκαμίνι του
τῆς Μάλτας ἐθθυμήθηκε γιὰ νὰ τὴν πολεμήσῃ
καὶ νὰ τῆς δώσῃ πόλεμον ὅσον κι ἂν ἠμπορήσῃ
ἔβαιννε καὶ πᾶ ἔς τὸν κύριν του εὐκὴν νὰ τοῦ χαρίσῃ.
5 «Πουπᾶ, καὶ χάρις μου εὐκὴν τὴν Μάλτιαν νὰ πατήσῃ
καὶ νὰ τῆς δώσῃ πόλεμον ὅσον κι ἂν ἠμπορήσῃ.»
«Καὶ πόμεινέ μου, γιουύλλη μου, νὰ ἴμπῳ ν' ἀστρονομήσῃ ¹,
ἔς τὲς ἑρεῖς ὥρες τῆς ἡμεροῦς νὰ σὲ καλημερήσῃ.»
Μέσα ἔς δύο ὥρες τῆς νυκτοῦς μπαίνει κι ἀστρονομᾶ ¹ τον
10 ἔς τὲς ἑρεῖς ὥρες τῆς ἡμεροῦς ἔβαιννε καλημερᾶ τον.
Καὶ καλλ' ἡμέρα, γιουύλλη μου, καὶ σοὺ κορμὶν θωρᾶτον ²,
ἔσον ἔς τὴν Μάλτιαν μὲν ³ πάης γιὰ τ' ἠῦρά σε παρκάτον.
Ἀλήθεια ἔν' μιτσὶν ⁴ κάστρος, ἴμά ν' αἰ πολλὸν φοροᾶτον ⁵,

1. νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἄστρα καὶ προβλέψῃ ἐξ αὐτῶν τὸ μέλλον. 2. ὑψηλό-
σωμον, οὕτω δ' ἄξιον θέας. 3. μή. 4. μικρόν. 5. ὀχυρόν, ἰσχυρόν.

- τὸν Τοῦρκον πάντα δέρνηι τον καὶ πάντα προβοῦρᾷ⁶ τον.»
- 15 Ἐπολογήθητι κι εἰπέν τον καὶ λέει καὶ λαλεῖ του.
«Οὐλ' ἔρχονται 'ς τὸν κύριον τοὺς εὐκὴν νὰ τοὺς χαρίσῃ,
κ' ἐγὼ 'ρτα 'ς τὸν πετιόερον⁷ νὰ μοῦ παραλαλήσῃ⁸.»
«Πῆαινε, γυιέ μου, 'ς τὸ καλόν, Θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ,
κ' ἰσιάλλα⁹ τὰ κομμάτιά σου τοὺς σκύλλους νὰ ταῖσῃ.»
- 20 Ὑκαίννει καὶ πᾶ 'ς τὴν μάνναν του εὐκὴν νὰ τοῦ χαρίσῃ·
«μάννα, καὶ χάρισ' μου εὐκὴν τὴν Μάλταν νὰ πατήσω
καὶ νὰ τῆς δώσω πόλεμον ὅσον κι ἂν ἡμπορήσω.»
«Καὶ 'πόμεινέ μου, γυιούλλη μου, νὰ μῶ ν' ἀστρονομῶ¹
'ς τὲς τρεῖς ὥρες τῆς ἡμεροῦς νὰ σὲ καλημερήσω.»
- 25 Μέσα 'ς δύο ὥρες τῆς νυχτοῦς 'μπαίννει κι ἀστρονομᾷ¹ τον,
'ς τὲς τρεῖς ὥρες τῆς ἡμεροῦς 'βκαίννει καλημερᾷ τον.
«Καὶ καλλ' ἡμέρα, γυιούλλη μου, ὠρκάτον, μουστακάτον,
ἔσού 'ς τὴν Μάλταν μὲν³ πάῃς γιὰ τ' ἡῶρά σε παρκάτον.
'Αλήθεια ἔν' μιτοῖν⁴ κάστρον, 'μά 'ναι πολλὸν φοροῦσάτον⁵.»
- 30 πάντα τὸν Τοῦρκον δέρνηι τον καὶ πάντα προβοῦρᾷ⁶ τον.»
«Οὐλ' ἔρχονται 'ς τὴν μάνναν τοὺς εὐκὴν νὰ τοὺς χαρίσῃ
κ' ἐγὼ 'ρτα 'ς τὴν πετιολαγκοῦν¹⁰ νὰ μοῦ παραλαλήσῃ.»
«Πῆαινε, γυιούλλη μου, 'ς τὸ καλόν κι ὁ Θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ
ἰσιάλλα⁹ τὰ κομμάτια σου, τοὺς σκύλλους νὰ ταῖσῃ.»
- 35 — Ἀρμενίσαν τὰ κάτεργα, ὥσάν καθάρκαν βρούσι
κου(δ)έλλαις¹¹ ἦτουν, τὸ σκυλλὶν κ' εἶχε νὰ τὲς βοσκήσῃ.
'Αππέξω βάλλουσι φωνήν, ἀππέσω 'πολοοῦνται·
«Μάλτα, ἐμεῖς 'ἐν ἤρταμεν ἐδῶ νὰ φᾶμεν καὶ νὰ πιοῦμεν,
μόνον πόλεμον ἔχομεν κ' ἤρταμεν νὰ τὸν δοῦμεν.»
- 40 Ὑβάλλεις ἔσού τ' ἀσκέρι σου, βκάλλω κ' ἐγὼ φουοῦσάτον.»
ὁ Τοῦρκος 'βκάλλει τούρκαλλους κ' ἡ Μάλτα τοὺς στρεβλιῶτες¹²
βκάλλει γεναῖκες ἄτροφες¹³, βκάλλει κι ἀγκαστρωμένες.
Εὐρέθη εἰς τὴν μέσῃν τοὺς ἕνα παλληκαράκι,
ἦτουν ἀπὸ τὴν Κύπρον μας τὴν μουσκομυρισμένην.
- 45 ἔφταννε 'πού τὴν Λάπηθον γενεὰν χαριτωμένην.
Τρεῖς μέρες ἐπολέμησε πολλὰ ἀντρειωμένα,
μιὰν κουρσουνιὰν¹⁴ τοῦ 'δώκασι κ' εὐρέθη χαμαὶ 'πλωμένος.
'Ακόμ' ὁ νεὸς ἀνάσυρνε, ἀκόμ' ὁ νεὸς ἐλάλε,
νὰ φέρουσι ἕναν σχοινὶν ἕναν χοντροὺν καννάβιν,

6. καταδιώκει. 7. μωρόγερος, παλαιόγερος. 8. νὰ φλυαρήσῃ προλέγων κακά.
9. εἶθε, μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. 10. ἡ πατσαβούρα ἡ Ἐλεγκού. 11. πρόβατα.
12. στρατιῶται βαρέως ὀπλισμένοι. 13. στεῖραι γυναῖκες. 14. κτύπημα σφαίρας.

- 50 νὰ δέσωσι νὰ ῥβάλουσιν πάνω τὸ παλληκάρην,
νὰ τοὺς συντύχη δύο λόϊα ὁ Τοῦρκος μὲν³ τοὺς πάρη.
Ἐπέψασι κ' ἐφέρασιν ἓνα χοντροὺν καννάβιν,
κ' ἐδήσασιν κ' ῥβάλασι ἑπάνω τὸ παλληκάρην·
ἑσύντυχέ τοὺς δύο λόϊα ὁ Τοῦρκος μὲν³ τοὺς πάρη·
- 55 «Παίξετε τὴν πουμπάρτιαν σας τὴν πολλοφουμισμένην,
τσάππες¹⁵ καὶ σι(δ)εροφκίαρα ὅπου ἔναι στοκκωμένη¹⁶,
ἔξῃντα μόδια πούρπουρη¹⁷ ἔς τὴν Βενετιὰν γραμμένην.»
Ἐπαίξαν τὴν πουμπάρτιαν τοὺς τὴν πολλοφουμισμένην
τσάππες¹⁵ καὶ σι(δ)εροφκίαρα ὅπου ἔτουν στοκκωμένη¹⁶,
- 60 ἔξῃντα μόδια πούρπουρη¹⁷ ἔς τὴν Βενετιὰν γραμμένην.
Ἐξῃντα κάτεργ' ἔρριψε καὶ ἔν' ἔξέρουν ποῦ ἔνι·
Ἐννεὰ νομάτοι μείνασι κ' ἡ ράχη τοὺς λυμένη,
καὶ τὰ πετσίαι τῆς ράχης τοὺς ἔν'¹⁸ ξέρουσι ποῦ ἔνι.
Ἀππέξω βάλλουν τῆς φωνῆν, ἀππέσω ἑπολοοῦνται·
- 65 «Μάλτια χρονοσῇ, Μάλιτ' ἄρκυροῇ, Μάλτια μαλαματιένη,
Μάλτια καὶ ἔν σε παίρνομεν καὶ ἂν ἦσουν κολοκένη¹⁹,
καὶ μὲ τὸ τσουπποκρόμμυον²⁰ ἂν ἦσουν γυρκασμένη.»²¹
«Ἐγὼ εἶμαι ποῦ ἔφαα τοῦ Τοῦρκου τὰ καράβια,
τῆς Πόλης καὶ τοῦ Γαλατᾶ ὄῤῥα τὰ παλληκάρκα.»
- 70 — Ἐκείνης πρέπει τὸ φούμισμα²² κ' ἐμένα τὸ ἔς πολλὰ ἔτη,
κι ἂν ἔκαμα λάθος ἴποτε νὰ μὲν³ μ' ἀναελᾶτε²³,
κι ἂν ἔχετε γλυκὺν κρασὶν πρέπει νὰ μᾶς κερνάτε.

2) Ἄσμα τῆς Κύπρου πτώσεως ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανούς.

- Ὁ βασιλιάς ἐκάθετουν ἔς τὴν Πόλιν ἔς τὸ σκαμνὶν του
τῆς Κύπρου ἐθθυμήθηκε γιὰ νὰ γινῇ ὀδική του,
καὶ τρεῖς πασιάδες ἔφερην ἀπού ἔτον ἔς τὴν βουλὴν του.
«Ἐοᾶς πασιάδες φρένιμοι, γιὰ νὰ σᾶς ἀρωτήσω,
5 τὴν Κύπρον τὴν ἐξακουστὴν ὀδικήν μας νὰ τὴν ποίσω·
ἂν τὴν διοῦν μὲ τὸ καλὸν ἀλλιῶς νὰ πολεμήσω.»
Ἐνας ἀπολογήθηκεν ἀπού ἔτον ἔτὴν βουλὴν του·
«ἂ βασιλεᾶ μου φρένιμε, καὶ φοβερὴ μου κρίσι,
τοῦ Κούτη¹ ποῦ τὴν Βενετιὰν κάμε νὰ τοῦ μηνύσης.
- 10 Ἐκάτασιν κ' ἐγράψασι ἔς τ' ἄστρον καὶ ἔς τὸ φεγγάριον

15. ἱταλ. : ἀξίνας. 16. γεμισμένη. 17. πυρῖτις. 18. δέν. 19. κολοκυθένια.
20. ὁ φλοιὸς τοῦ ξηροῦ κρομμύου. 21. ὠχυρωμένη. 22. ἐπαινος. 23. περιγελάτε.
1. Κόντη;

καὶ τοῦ ἱσαοῦση τὸ διοῦν νὰ πᾶ νὰ τοῦ τὸ πάρη.

Κι ὄνταν ἐσιμοκόντεψε κοντὰ ᾽ς τὴ Χώρα ᾽κείνη
στέκεται διαλοῦζεται πῶς νὰ τὸν χαιρετήσῃ,
γιατὶ φοᾶται, ζάβαλη ², μὲν ³ τὸν ᾽ποκεφαλίσῃ.

- 15 «Καὶ ᾽γεία σου, ᾽γεία σου, Κούτῃ ¹ μου, καὶ τῆς Φραγκιάς ἡ κῶσι,
ὁ βασιλιάς σὲ χαιρετᾷ τὴν Κύπρον νὰ χαρίσῃς,
ἂν τὴν διᾶς μὲ τὸ καλόν, εἰ δέ, νὰ πολεμήσῃς.»

Κ' ἡ Κύπρῳ ἔν' ἐξακουστή, ποὺ βκάλλει παλληκάρκα,
᾽βκάλλει σιτρατιῶτες μ' ἄππαρους ⁴, σιτρατιῶτες μὲ κοντάρκα,

- 20 μῆτε ᾽ς τὲς σέλλες φαίνονται μῆτε ᾽ς τὰ χαλινάρκα
.

«Βάλλει κείνος γιανίταρους, βάλλω κ' ἐγὼ γεναῖκες
ὄτ' χηράτες κι ἄτροφες ⁵, μόνον ἀγκαστρωμένες.»

Τσιμπὶν ⁶ ὅπου ᾽περάκησεν τὲς σιράτες ἀγκαδιοῦσιν ⁷,
καὶ νὰ σου καὶ τὸν δοῦλόν του καὶ κείθεν κι ἀναφαίνει.

- 25—Καλῶς ἤρτεν ὁ δοῦλός σου μὲ τὰ γρουσᾶ χαππάρκα,
ὁ χρόνος μῆνες δώδεκα, δεκατρία φεγγάρκα.

Τὴν Κύπρον ᾽ν σοῦ τὴν διᾶ, ποὺ ᾽βκάλλει παλληκάρκα.

Κ' ἔσοδ βάλλεις γιανίταρους, κείνος βάλλει γεναῖκες
ὄτ' χηράτες κλπ. (ὥς ἀνωτ. [στ. 22]).

- 30 Κι ἀπολοᾷτ' ἄλλος πασᾶς ἀποῦ ᾽τον ᾽ς τὴν βουλὴν του
«ἂ βασιλεῖά μου κλπ. (ὥς ἀνωτ. [στ. 8]).

τὴν θάλασσαν ᾽ποῦ τ' ἄρμενα κάμε νὰ τὴν ἐντύσῃς.»

Ἄλλος ἀπολοήθηκεν κλπ. (ὥς ἀνωτ. [στ. 7]).

«Τὸν οὐρανὸν ᾽ποῦ τὸ σπαθὶν κάμε νὰ τὸν πλουμίσῃς,

- 35 τὴν θάλασσαν ᾽ποῦ τ' ἄρμενα μόναντα ⁹ κέντησέ την.»

Μές' ᾽ς τὲς ᾽κοστρεῖς τοῦ Ἀἰγεωρκοῦ ᾽ποῦ ᾽θελε νὰ λαμνήσῃ ¹⁰,
πάντες ¹¹ ὁ Τοῦρκος ἔβκαλε κοπάδια νὰ βοσκῇ.

Ἐκάμαν τὸν λοαρχασμὸν ᾽κείνες τὲς ἐβτομάες

κ' ἐκείνους ἀποκόψαν τους ὀγτώντα ᾽χιτὼ χιλιάδες,

- 40 κι ὁ Καρὰ Μουσταφᾶ πασᾶς, ἀφέντης τῆς ἁρμάας,

κ' ἔλαμνε ¹² μέσ' ᾽ς τὴν μέσην τους ὀλόγρουση λαμπάα.

Καὶ μίαν ἁίαν Κερκακὴν κ' ἐπίσημην ἡμέραν

ἡ βάρκι ᾽που κοιμήθηκε κι οὔλα τ' ἀμπελοβάρκα

᾽μπαίνουν κ' ἔσω κ' οὐφίσασιν ¹³ χιλίων μοδιῶν χωράφια·

- 45 κ' ἔδῃσε ¹⁴ νὰ περιδιαβῇς ᾽πὸ κεῖ χαμαὶ ᾽ς τὴν τροῦλλαν,

2. ἐπίρρ. στρεψοδίκως. 3. μή. 4. ἵππους. 5. γυνὴ στεῖρα. 6. ἐπίρρ. δλίγον. 7. παρατηροῦν, ἐρευνοῦν. 8. χρουσᾶ. 9. ἐπίρρ. ἀμέσως. 10. νὰ ἐκκινήσῃ. 11. ἐπίρρ. ὡσάν. 12. ἐπήγαυε. 13. ἀνεσῆκωσαν. 14. ὑπῆρξεν ἀνάγκη (ρ. δέω).

νὰ ῥῆς τοὺς ἄρκοντες χλομοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες μαύρους
καὶ τὰ μικρὰ τ' ἀνήλικα ῥς τὸ γαῖμαν τυλιμένα
κοράσια δώδεκα γρονῶν μὲ τὰ γρουσᾶ τσιανέλια ¹⁵,
πιάνουν τα οἱ γιανίτσαροι γιὰ νά ῥν' ῥδικά τους τέλεια·

50 κι ὅσ' ἀπομείναν ζωντανοί, ἅς ἔν' χαρατωμένοι.

— ῥ πεταλλίνα ¹⁶ πέττεται καὶ τὸ γρουσὸν λοᾶται,
ζωὴν καὶ γρόνια νά ῥχετε ὅσοι κι ἄν τὰ ῥδροικᾶτε,
κ' ἐκεῖνος ῥπὸν τὰ ἔβκαλε ῥσάν ποιητὴς λοᾶται,
ῥκείνου πρέπει μακάρισι καὶ μένα τὸ ῥς πολλὰ ῥτη ¹.

Τὰ δημώδη ποιήματα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς ἱστορικά γεγονότα τοῦ 16ου αἰῶνος. ῔κ τούτων τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν τῷ 1565 ἀπόπειραν τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεῖμᾶν Β', ὅπως καταλάβουν τὴν Μάλταν καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1570—1571 κατάκτησιν τῆς Κύπρου.

Α'

Περὶ τοῦ εἰς τὸ ῥσμα τοῦτο τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας ἱστορικῷ γεγονότος, ῥτοι τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Τούρκων νά γίνουν κύριοι τῆς νήσου, καὶ τῆς γενναίας καὶ ἀποτελεσματικῆς κατ' αὐτῶν ἀντιστάσεως τῶν ῥωαννιτῶν ῥποτῶν, ἔχομεν ἔκτενές εἰς πεζὸν λόγον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἱταλικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Marino Fracasso, εῖτα δ' εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Pietro Gentile di Vendôme ².

Μὲ πρότυπον τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἔργον, ἀσφαλῶς δ' ἔκ τοῦ ἱταλικοῦ κειμένου, ὁ σύγχρονος τότε ἔκ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης ῥντωνίος ῥχέλης συνέθεσε μὲ τὸ ἴδιον περιεχόμενον μακρὸν ποίημα ἔκ 2541 δεκαπεντασυλλάβων στίχων, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1571 μὲ τὸν τίτλον : «BIBAIION ΣΥΝ | θ(ε)ῷ περιέχον τῆς μάλτας πολιορκίαν, καὶ πῶς ὁ σουλαῖμᾶνις | βασιλεὺς τῶν Τουρκῶν, ἔδωκεν βουλὴν, νά πέψῃ τὴν ἀρμάδαν | του κατ(ά) τῆς μάλτας καὶ | ἐκέλευσεν ὅλους του τοὺς ἀξίους | ῥηγμόνας, νά δείξουν | τὴν δύναμιν των : | Con gratia et privilegio. | ῥενετίῃσι παρὰ Χριστοφόρῳ τῷ Ζανέτῳ | ,αφοα'.»

15. ἱταλ. εἶδος ὑποδημάτων. 16. πεταλοῦδα.

1. Παραλλαγή τοῦ ῥσματος τούτου προερχομένη ἔκ Πύργου Τηλλυρκᾶς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Γ. Χ. Παπαχαλαράμπους ἐν Κυπρ. Σπουδ., τόμ. 7 (1943), σ. 137—138.

2. Bl. P. Gentil de Vendosme et Antoine Achélis, Le siège de Malte par les Turcs en 1565 publié en français et en Grec d'après les éditions de 1567 et de 1571... par H u b e r t P e r n o t, Paris 1910, préface σ. IX—XI.

Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ μακροῦ τούτου περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας ποιήματός του, τὸ ὅποιον εἶναι διηρημένον εἰς εἴκοσι κεφάλαια, λέγει ὁ Ἀχέλης (στ. 1 — 14) ¹ ὅτι ὁ Τοῦρκος ἔπεμψε τὴν ἀρμάδα κατὰ τῆς Μάλτας καὶ ἀφωτὸ ἀπέτυχεν εἰς τὸ σχέδιόν του κατ' αὐτῆς, ἔπεχειρσεν τώρα, δηλαδὴ τῷ 1570 — 1571, τὴν κατὰκτησιν τῆς Κύπρου ².

Τοῦ ποιήματος τούτου τοῦ Ἀχέλη, τὸ ὅποιον, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρόλογόν του (στ. 39 — 40) ³, ἐτέθη ὡς βιβλίον εἰς κυκλοφορίαν τῇ 10 Μαΐου 1571, εἰς ἡμέρας κρίσιμους πλέον τῆς ἀμυνομένης ἐν τῷ ὄχρῳ τῆς Ἀμμοχώστου χριστιανικῆς φρουρᾶς, φαίνεται ὅτι θὰ ἀπεστάλησαν ἀμέσως τότε μετὰ τὴν ἔκδοσίν του ἀντίτυπα ἐκ Βενετίας εἰς Κύπρον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεώς του ἐνθαρρύνσεως τῶν πολιορκουμένων ἐν Ἀμμοχώστῃ καὶ τοῦ κυπριακοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς νήσου κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Μάλτας.

Ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου πιστεύω ὅτι ἐνεπνεύσθη τότε ἐν Κύπρῳ ἐντόπιος ποιητής, ὅστις συνέθεσε τὸ ἀνωτέρω (σ. 423 — 425) ὑπ' ἀριθμ. 1 ἔσμα ⁴

1. Βλ. Hubert Pernot, "Ἐνθ' ἀν., σ. 79.

2. ἀλλὰ θεοῦ βοήθεια φθάνοντας (= ὁ Τοῦρκος) σιὸ νησίον (= τῆς Μάλτας)
 ἐχάσεν τόσον πόλεμον πού 'χεν ἐκεῖ πλησίον'
 ἔπειτα πιάσεν ἄφοβα Κύπρον τὴν ἐπαρχίαν,
 δείχνοντας στοὺς Χριστιανοὺς τόσῃν του δυναστείαν.
 15 διὰ ταῦτα σὺν ποιήσαντα τούτῃν τὴν ἱστορίαν,
 κρασμένην ἐκ τὸν ἴδιον Μάλτας πολιορκίαν,
 τινές του φίλοι ἐστράφησαν, ὅπου πολλ' ἀγαποῦσιν,
 λέγοντες ὅτι θέλασιν οὐ φῶς αὐτὴν νὰ δοῦσιν,
 διὰ νὰ σκοπήσῃ κάθε εἰς τὴν περασμένην μάχην,
 20 σὲ Τοῦρκου καταφρόνιον, χαρὰν μεγάλην νὰ 'χῃ,
 καὶ νὰ δοξάσῃ τὸν θεόν, καὶ νὰ παρακαλέσῃ,
 κάθε σημεῖον σιούρκικην βλάβην νὰ καταπέσῃ,
 καὶ ἄλλον νὰ φέρῃ εἰς λογισμόν, κόπον νὰ δώσῃ πάλι,
 τῆς Κύπρου τὰ καμώματα σὲ σίχους νὰ τὰ βάλῃ,
 25 ὅταν μεγάλη δύναμις Χριστοῦ τοῦ ἀοράτου
 τὴν ἀνωθεν βοήθειαν στείλῃ στὰ πλάσματά του,
 μὲ νίκην τῶν Χριστιανῶν κ' ἔπαινος ἐδικόν του
 νὰ διώξῃ ἐκ τὸ νησὶν αὐτὸ μὲ βλάβην τὸν ἐχθρόν του.

Hubert Pernot, "Ἐνθ' ἀν., σ. 79 - 80.

3. σιὰς δέκα τοῦ μαγιοῦ 'δωσεν ἔξω τὰ 'δῶ γραμμένα,
 σχιλλίους πεντακόσιους τοὺς ἑβδομήντ' ἕνα.

4. Ὁ Νικ. Γ. Πολίτης, τὸν ὅποιον συνεβουλεύθη ὁ Hubert Pernot περὶ τοῦ κυπριακοῦ τούτου ἡσματος τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας, ἐξέφρασε τὴν γνώμην, πρὸς τὴν ὁποίαν συμφωνεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Pernot (ἐνθ' ἀν., σ. XIV τοῦ προλόγου), ὅτι ἡ πρώτη σύνθεσις τούτου εἶναι σύγχρονος τοῦ ὑμνουμένου ἱστορικοῦ γεγονότος, δηλαδὴ ἀμέσως μετὰ τὸ ἔτος 1565. Ἡ χρονολογικὴ τοποθέτησίς του παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ ἔτος 1571 ἀπέχει χρονικῶς μόλις ἑξ ἑτὶ τοῦ γεγονότος τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας.

περὶ τῆς ἑξ ἑτη προηγουμένως, τῷ 1565, γενναίας ἀντιστάσεως τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μελίτης κατὰ τῶν Τούρκων, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀσφαλῶς τῆς διὰ τούτου ἐμψυχώσεως τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς νήσου καὶ τῆς ὑποκινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου εἰς ἐνεργὸν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ νέου κατακτητοῦ¹. Εἰδικῶς ὅμως ὁ κύριος ποιητὴς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ᾠσματος (στ. 1—34) ἔνθα περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκπλεύσῃ κατὰ τῆς Μάλτας, φαίνεται ὅτι ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀχέλη καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ μέρους ἀπὸ τοῦ στίχου 63 κ.εξῆς ὅπου περιγράφεται τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῶν ἐπιτελῶν του πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς κατακτήσεως τῆς Μάλτας². Τὸ πρῶτον τοῦτο κεφάλαιον τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀχέλη, ὥς καὶ τὰ λοιπὰ δεκαεννέα, κοσμεῖται διὰ σχετικοῦ ἐν ἀρχῇ εἰκονιδίου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀναδημοσιεύομεν κατωτέρω (εἰκ. 1). Εἰς τοῦτο παριστάνεται τὸ συμβούλιον τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν πασάδων καὶ ἄλλων συμβούλων του.

¹Εκ τῆς παραστατικῆς εἰκόνης ταύτης καὶ τῆς σχετικῆς περιγραφῆς (στ.

1. Ἀνάλογον ἐνέργειαν τῆς Ἑνετίας γνωρίζομεν ἀργότερον εἰς Κρήτην κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Βενετοτουρκικοῦ πολέμου, μετὰ τὸ 1648, ὅτε ἀπεστάλη ἐκ τοῦ πολιορκουμένου ὑπὸ τῶν Τούρκων Χάνδακος ὁ ἱερομόναχος Γεράσιμος Βλάχος, ἵνα περιοδεύσῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας Πεδιάδος καὶ Μεραμβέλλου καὶ ὑποκινήσῃ τὸν λαὸν εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες κατεῖχον ἤδη τὴν ὑπαιθρον τῆς νήσου. (Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Γεράσιμος Βλάχος, Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιων. Ἀρχείου τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, ἔτ. Β' (1940), σ. 72). Προηγουμένως ἐπίσης, κατὰ τὰ ἔτη 1645—1646, εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὁμοίως ἐν τῇ περιοχῇ Ἀποκορώνου τῆς δυτ. Κρήτης ὁ πρωτοπαπᾶς Ἀλοῖσιος—Ἀμβρόσιος Γραδενίγος. (Βλ. Μ. Ἰ. Μανουσάκη, Ἀλοῖσιος—Ἀμβρόσιος Γραδενίγος (1616 ci—1680), Ἐπετ. Μεσαιων. Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. Ε' (1955), σ. 104—105 καὶ 134).

2. 63 Σουλαϊμάνης βασιλεὺς ἐν Κωνσταντίνου πόλει
πού ᾗεν εἰς ἔχθραν πάντοτε χριστιανουσίνην ὅλη

69 βλέποντας πῶς ἐστέκετον μὲ πλείσαν δυναστείαν
κάποιον νησίον καὶ τοῦ ᾗδιε καθημερὸν ζήμιαν
ἤγουν ἡ Μάλτα

73 θυμοῦ γεμᾶτος καὶ ὀργῆς, ἠθέλησε νὰ πέψῃ
στόλον μεγάλον, τὸ νησίον αὐτόνον νὰ παιδέψῃ.
Γοργὸ ᾗβαλεν εἰς ὀρδινίαν

77 τότε γὰρ νὰ νικήσῃ
συμβούλιον ἠθέλησεν καὶ τρόπον νὰ γροικῆσῃ,
μασάδες καὶ ραῖσηδες ἐκάλεσε νὰ ᾠθοῦσι
ἀπὸ τὴν Πόλιν ἐξωθεν, νὰ ποῦν τὸ τί γροικοῦσαι
πενήντα ἦσαν ὅλοι τους, εἰς κύκλον ἐκαθήσαν,
ἀφέντης σιά ᾗθελε νὰ πῇ πάντες ἐσιωπήσαν.

(H. Pernot, "Ἐνθ' ἄν., σ. 82, στ. 63—82).

63 κ.ξξ.) τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου νομίζω ὅτι ὁ κύπριος ποιητὴς ἐνεπνεύσθη εἰς τὴν σύνθεσιν μόνον τῶν τριῶν πρώτων στίχων τοῦ ποιήματός του :

*Ὁ Τοῦρκος ὅαν ἐκάθετον ἔς τὴν Πόλιν ἔς τὸ σκαμνὶν του
τῆς Μάλτας ἐθθυμήθηκε γιὰ νὰ τὴν πολεμήσῃ
καὶ νὰ τῆς δώσῃ πόλεμον ὅσον κι ἂν ἡμπορήσῃ.*

Ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἔσματος, ὡς γενικῶς παρατήρησεν ἤδη πρῶτος ὁ Νικ. Πολίτης ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀχέλη ὑπὸ τοῦ H. Pernot ¹,



Εἰκ. 1.

ἐχρησιμοποιήθη μέχρι τοῦ στίχου 34 μέρος τοῦ γνωστοῦ ἀκριτικοῦ ἔσματος τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου τοῦ ἀκρίτου Κωσταντᾶ ὑπὸ τοῦ Σκληρόπουλλον ² ἐκ τῆς κυπριακῆς παραλλαγῆς αὐτοῦ ³. Εἰς τὸ ἔσμα τοῦτο ὁ ἥρωας, τὸ Σκληρόπουλλον, σκοπεύων ν' ἀρπάσῃ τὴν σύζυγον τοῦ Κωσταντᾶ, προσφεύγει, προτοῦ ἐπιχειρήσῃ τὴν πράξιν ταύτην, εἰς τὸν πατέρα, εἶτα δὲ εἰς τὴν μητέρα του, ὅπως λάβῃ τὴν εὐχὴν τῶν ὑπὲρ εὐδωδύσεως τῆς ἐνεργείας ταύτης. Οἱ γονεῖς του ὅμως προτοῦ συγκατανεύσουν διὰ τῆς εὐχῆς τῶν παρατηροῦν τοὺς ἀστέρας (ἀστρονομοῦν) καὶ ἀρνοῦνται εἰς τὸν υἱὸν τὴν εὐχὴν, διότι προβλέπουν οὐχὶ αἰσίαν τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὅμοίως καὶ εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν κυπριακὸν ἔσμα τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας, ὁ Τοῦρκος ζητεῖ τὴν εὐχὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του, οἵτινες μὲ τὴν σειράν των, ἀφοῦ παρατήρησαν τὰ σημεῖα τῶν ἀστρῶν δυσοίωνα, τὸν ἀποτρέπουν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Μάλτας. Τέλος ὅμως ἡ μήτηρ, ὑποχω-

1. Βλ. P. Gentil de Vendosme et Antoine Achélis, Ἐνθ' ἀν., σ. XIV τοῦ προλόγου. Πρβλ. καὶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Κ. Περουσσῆ, Τὰ ἱστορικὰ κυπριακὰ τραγούδια, Κυπρ. Σπουδαί, τόμ. 7 (1943), σ. 24 - 25.

2. Τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος ἀπαντᾷ καὶ ὡς Στερόπουλλο καὶ ἄλλως. Βλ. Κ. Π. Χατζηϊωάννου, Σκληρόπουλλον, Ἑλληνικά, τόμ. 2 (1929), σ. 203.

3. Βλ. εἰς Χρ. Γ. Παντελίδου, Ἀκριτικά ἄσματα τῆς Κύπρου, Λαογρ. 2 (1910), σ. 64 - 66. ἀρ. 2 (στ. 1 - 43) καὶ ἐν Λαογρ. 11 (1934 - 1937), σ. 600, Κυπρ. Γράμμ., ἔτ. Δ' (1939 - 1940), σ. 370 - 373 κ.ά.

ροῦσα εἰς τὴν ἐπιμονὴν του, τὸν προπέμπει μὲ τὴν κατάραν, ὁμοίως πρὸς τὸ ἀκριτικὸν ἥσμα ¹, ὅπως τὸ σῶμα του ἀποτελέσῃ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην βορὰν τῶν κυνῶν ². Οὕτως ἐκκινεῖ ὁ τουρκικὸς στόλος κατὰ τῆς Μάλτας ὅπου καὶ διὰ τῆς συμβολῆς παλληκαριοῦ ἐκ Κύπρου (στ. 43 κ ἐξ.), γενναίως ἀμυνθέντος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἀρμάδα ἀπεκρούσθη καὶ κατεστράφη πρὸ τῆς νήσου.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἁσματος ὑπάρχει εἰς τρεῖς στίχους (στ. 70-72), ὧς κατακλείς αὐτοῦ, ἡ μνεία τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ποιητάρη, ὧς λέγεται οὗτος ἐν Κύρῳ ³.

Τὸ ἥσμα τοῦτο ἀπέβη δημοτικὸν ⁴ καὶ διεδόθη οὕτως οὐ μόνον εἰς τὴν Κύπρον ⁵ ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον· ἔχομεν δὲ σήμερον ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν παραλλαγὰς αὐτοῦ ἐκ Ρόδου, Θάσου καὶ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀγράφων ⁶. Ἐκ τούτων αἱ δύο τελευταῖαι, μόνον στίχους τινὰς διασώζουσι ἐκ τῆς ὥς ἄνω (σ. 423-425) τὸ ἀρχικὸν ἥσμα πιστότερον ἀποδιδούσης κυπριακῆς παραλλαγῆς.

Β'

Ὁ κύριος ποιητάρης μετὰ τὴν σύνθεσιν οὕτω τοῦ δημῶδους τούτου ἁσματος τῆς νίκης κατὰ τῶν Τούρκων τῶν χριστιανῶν τῆς Μάλτας, ὁ ἴδιος οὗτος πιστεύω, ὧς ἐκτίθεται κατωτέρω, ὅτι ἐπεχείρησεν ἔπειτα, μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀμμοχώστου, τοῦ τελευταίου ὄχυροῦ ἀμύνης τῶν χριστιανῶν.

1. Βλ. Χρ. Γ. Παντελίδου, "Ἐνθ' ἄν., σ. 66, στ. 39-43. Ἐνταῦθα καταρᾶται ὁ πατήρ τὸν υἱόν.

2. Βλ. ἀνωτέρω : ἥσμα 1, σ. 424, στ. 31-34.

3. Περὶ τοῦ ἁσματος τούτου λέγει ὁ Κ. Προυνσῆς ("Ἐνθ' ἄν., σ. 24-25) ὅτι ἔχει ὑποστῇ μεταβολὰς εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, οὕτω δ' ἔχει ἀποβῇ δημοτικὸν παρ' ὅτι τελειώνει μὲ κατακλεῖδα ποιητάρη.

4. Καὶ ὁ Κ. Προυνσῆς, "Ἐνθ' ἄν., σ. 24, παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι τὸ ἥσμα «φαίνεται πὺς εἶναι δημοτικὸν μ' ὅλο πὺς στὸ τέλος θυμίζει κατακλεῖδα ποιητάρη» καὶ ὅτι ἔτυχε τοῦτο ἐπεξεργασίας εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ διεμορφώθη οὕτως εἰς σχετικῶς καλὸν ἱστορικὸν ἥσμα.

5. Πλὴν τῆς παρατιθεμένης ἀνωτ. σ. 423-525 παραλλαγῆς τοῦ Ἀθ. Σακελλαρίου, ἔχει καταγραφὴ τοῦ ἁσματος τούτου δευτέρα παραλλαγή ὑπὸ τῆς Ἐντ. Λύντεκε τῷ 1935 ἐξ Αὐγόρου, ἣτις ὑπάρχει εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰς τὸ χειρόγραφον ὑπ' ἀρ. 1108, σ. 64-65. Ὁ Κ. Προυνσῆς, "Ἐνθ' ἄν., σ. 24, ἀναφέρει ὅτι κατέχει δύο ἀνεκδότους ἔτι παραλλαγὰς ἐκ τοῦ χωρίου Βαρώσι.

6. Α. Βρόντη, Τῆς Ρόδου παραδόσεις καὶ τραγούδια. Ἐν Ρόδῳ 1930, σ. 83-84, ἀρ. 3. Arn. Passow, Τραγούδια ρωμαίικα, *Popularia carmina graeciae receptionis*, Lipsiae 1860, σ. 365, ἀρ. 485b (Θάσου). Λαογρ. Ἀρχ., Ὑλη Νικ. Πολίτου, ἀρ. 1645. Συλλογὴ Ν. Βραχνοῦ ἐξ Ἀγράφων (ἔτ. 1890).

τῆς Κύπρου, τῇ 1 Αὐγούστου 1571, δηλαδὴ εἰς χρόνον ἀμέσως ἢ ἀργότερον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν οὕτω τῆς κατακτῆσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ τὴν στιχοιργίαν εἰς μακρὸν ἔπος τῶν πολεμικῶν συμβάντων κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατακτῆσεως, 1570 – 1571, μὲ τὰς κατ' αὐτὴν ἀλώσεις τῶν πόλεων τῆς νήσου, τὰς αἱματοχυσίας καὶ αἰχμαλωσίας, τοὺς βασανισμοὺς καὶ ἐξανδραποδισμοὺς καὶ τὰς ἄλλας βαρβαρότητας ἐνταῦθα τῶν Τούρκων.

Τὸ ἐπικὸν τοῦτο στιχοῦργημα ἐκ στίχων δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων, γνωστὸν ὡς «Θρήνος τῆς Κύπρου», ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1902 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σίμου Μενάρδου ἐκ χειρογράφου τὸ ὁποῖον δὲν περιεῖχε πλήρη τὸν Θρήνον τοῦτον ¹. Ἀργότερον, τῷ 1923, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Μυλωνᾶ, μητροπολίτου Κιτίου, ἐξ ἐτέρου χειρογράφου τῶν ἀρχῶν τῆς 18 ἑκατ. 125 στίχοι ἐλλείποντες ἐκ τοῦ Θρήνου τοῦ ὑπὸ τοῦ Σ. Μενάρδου ἐκδοθέντος ². Ἀκολούθως, τῷ 1925, ἐξεδόθη ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου χειρογράφου ὀλοκληρὸν τὸ στιχοῦργημα ἐξ 906 ἐν συνόλῳ στίχων ³.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τοὺς ἀρχικοὺς στίχους τοῦ Θρήνου τούτου.

*Πουθθὲ νᾶ δῆ, νὰ λυπηθῇ, νὰ κλάψῃ, νὰ θρηνήσῃ
τῆς Κύπρου τοὺς παραδαρμούς ᾧς ἔλθῃ νὰ γροικῇ.
Ὁ Τοῦρκος σὰν ἐκάθεινουν ᾗς τὴν Πόλιν ᾗς τὸ σκαμνὶν του
τῆς Κύπρου ἐνθυμήθηκε κ' εἶπεν πῶς εἶν' δική του.
Ἐκραξεν τοὺς Παχσάδες του κονσέλιον νὰ ποίσῃ
ἔκραξε καὶ τὸν κόνσολον γιὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ
λέγει τ', «ἀφέντη κόνσολε, τοῦτο θέλω νὰ ποίσης
τῆς Κύπρου τὸ καστέλλιν της γιὰ νὰ μὴ τὸ χαρίσῃς.*

.

Ἐκ πρώτης παρατηρήσεως τῶν εἰσαγωγικῶν τούτων στίχων διακρίνει τις ὅτι οἱ στίχοι 3 – 4 εἶναι σχεδὸν ὅμοιοι εἰς φραστικὴν διατύπωσιν πρὸς τοὺς στίχους 1 – 2 τοῦ ἑξαεσθέντος ἀνωτέρω ἔσματος τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι οὗτοι τυπικοὶ στίχοι, ἀλλ' ὅτι παρελήφθησαν ἐκ τοῦ ἔσματος τούτου καὶ προσηρμώσθη πρὸς τὸ νέον γεγονός τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου ὁ δεῦτερος στίχος. Εἰς τὸν πέμπτον ἐκ τῶν ἀνωτέρω στίχων ὁ Τοῦρκος (= σουλτάνος) παρουσιάζεται ἔτι καλῶν τοὺς πασάδες εἰς

1. Σίμου Μενάρδου, Θρήνος τῆς Κύπρου, Δελτ. Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τόμ. 6 (1901), σ. 405 - 432.

2. Διήγησις εἰς τὸν θρήνον τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ τῆς εὐλογημένης Κύπρου. Κυπρ. Χρονικά, ἔτ. Α' (1923), σ. 3 - 7. Δημοσιεύονται οἱ ἐλλείποντες 125 στίχοι ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ Σ. Μενάρδου ποιήματος, Θρήνου, ἐκ στίχων 777, ἥτοι κυρίως 42 στίχοι ἐν ἀρχῇ καὶ 83 ἐν τέλει.

3. Κυπρ. Χρονικά, ἔτ. Γ' (1925), σ. 56 - 82.

συμβούλιον προτοῦ ἐκκινήσῃ ὁ στόλος μετὰ τοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Κύπρου. Ὅμοιως καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄσμα τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας, ὁ Τοῦρκος προτοῦ ἐκπέμψῃ κατὰ τῆς νήσου τὴν ἀρμάδα ζητεῖ τὴν συναίνεσιν πρὸς τοῦτο τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς του. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω (σ. 425-427) δημῶδες ποίημα (ὕψ' ἀρ. 2) τῆς πτώσεως τῆς Κύπρου εἰς τοὺς Τούρκους, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν ἀνωτέρω Θρήνον, ἔχομεν εἰς τοὺς εἰσαγωγικοὺς στίχους αὐτοῦ (στ. 1-7) τὸ συμβούλιον τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν πασάδων του πρὸ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Κύπρου.

Οἱ στίχοι οὗτοι περὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν Θρήνον καὶ εἰς τὸ δημῶδες ποίημα τοῦτο φαίνονται, ὡς καὶ εἰς τὸ ἄσμα τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας, ὅτι ἔχουν ἄμεσον ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας (1565), ἔνθα, ὡς ἥδη ἐλέγχθη ἀνωτέρω σ. 429-430, παρίσταται ἐν τῇ ὑπερκειμένῃ ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου μικρᾷ εἰκόνι τὸ συμβούλιον τοῦ Σουλτάνου ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῶν πασάδων καὶ ἐκτίθεται περὶ αὐτοῦ εἰς τοὺς στίχους 63 κ.ξξ.¹ Πιστεύω, ὡς ἥδη εἶπον, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον συνέθεσεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στίχων τούτων καὶ τῆς σχετικῆς ταύτης εἰκόνης εἰς τὸ ποίημα τοῦ Ἀντ. Ἀχέλη, πρῶτον τὸ ἄσμα τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας, εἶτα δέ, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ στιχουργήματος τοῦ Ἀχέλη (στ. 23-24)² σύστασιν, ὅπως εὗρεθῇ τις ὅστις νὰ συνθέσῃ εἰς ποίημα καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν χριστιανῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τῶν Τούρκων, συνέθεσεν ὁ ἴδιος κύριος ποιητὴς τὸν Θρήνον τῆς Κύπρου, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὸν ὁποῖον, ὁμοίως πρὸς τὸ εἰσαγωγικὸν πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ἀχέλη προέταξεν εἰσαγωγὴν (στ. 1-42) εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθέτει, πῶς ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισεν, ἔπειτα ἀπὸ σύσκεψιν μετὰ τῶν πασάδων του καὶ μετὰ τὴν ἀρνήσιν τῆς Ἑνετίας νὰ παραδώσῃ τὴν Κύπρον εἰς αὐτόν, τὴν κατὰ τῆς νήσου ἐκστρατείαν.

Ὁ λαϊκὸς οὗτος ποιητὴς εἰς ὃν δυνάμεθα μετὰ μεγίστης πιθανότητος ν' ἀποδώσωμεν τό τε δημῶδες ἄσμα περὶ τῆς Μάλτας καὶ τὸ μακρὸν στιχουργημα τοῦ Θρήνου τῆς Κύπρου, πιστεύω ὅτι εἶναι ὁ κύριος Σολομὼν Ροδινός, σύγχρονος τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου. Τοῦτον ὡς ποιητὴν μόνον τοῦ Θρήνου ὑπέδειξε πρῶτος ὁ Σ. Μενάρδος³, στηριχθεὶς εἰς πληροφορίας περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ του, τοῦ Νεοφύτου Ροδινοῦ, εἰς τὸ ἔργον του, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1659, «περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἀγίων καὶ ὀνομαστῶν

1. Βλ. τὸ κείμενον ἀνωτέρω σ. 429, σημ. 2.

2. καὶ ἄλλον νὰ φέρῃ εἰς λογισμὸν, κόπον νὰ δώσῃ πάλι τῆς Κύπρου τὰ καμώματα σὲ στίχους νὰ τὰ βάλῃ.

3. Περὶ τοῦ Θρήνου τῆς Κύπρου. Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρ., τόμ. Ζ' (1910), σ. 65-68.

ἀνθρώπων ποὺ εὐγήκασιν ἀπὸ τὸ νηοὶ τῆς Κύπρου»¹. Ἐνταῦθα λέγει ὁ υἱός, Νεόφυτος, διὰ τὸν πατέρα του, τὸν Σολομώντα, ὅτι οὗτος «ἐβάλθηκε καὶ ἔγραψεν εἰς τρόπον Ἱστορίας ὅσα λόγον καὶ μνήμης ἄξια ἐσυνέβησαν εἰς αὐτὸ τὸ Νησιί, ἀφόντις ἐφάνηκεν ἡ τοῦ ἀντιδίκου ἀρμάδα εἰς αὐτὴν τὴν θάλασσαν τοῦ Νησιίου, ἦγον πῶς εὐγήκαν ἔξω εἰς τὴν γῆν, τὴν μάχην, τὴν παράδοσιν τῆς ἀμμοχούστου, τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Λευκωσίας καὶ καθεξῆς... Ἐπεδειξεύετο ἀκόμι, ἀμὴ αὐτοδίδακτος εἰς ζωγραφίαν, καὶ τὰ ὅσα ἔγραφε, τὰ ἔδειχεν ὅσον τοῦ ἦτον δυνατὸν καὶ μὲ τὴν ζωγραφίαν. Αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τὴν ἐσύνθεσεν εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, ποτὲ εἰς στίχους πολιτικούς, ποτὲ εἰς πεζὸν μίλημα ἔστυρεν...»².

Πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Σ. Μενάρδου ὅτι ὁ Σολομὼν Ροδινὸς εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ στιχοῦργήματος τοῦ Θρήνου ἐτάχθη ὁ Α. Ἰντιάνος³, ἐξέφρασαν δ' ἀμφιβολίας ὁ Ἡλίας Βουτιερίδης⁴ καὶ ὁ Κ. Προυσιῆς⁵. Πιστεύω ὅτι ἡ εἰκασία αὕτη τοῦ Σ. Μενάρδου εἶναι ὀρθὴ παρὰ τὰς προβληθείσας κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἀντιρρήσεις.

Ὁ Σολομὼν Ροδινός, ποιητὴς καὶ ζωγράφος, συμφώνως πρὸς τὰς εἰδήσεις ταύτας περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ του, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἐστιχοῦργησε κατ' ἀρχὰς τὸ ἔσμα περὶ τῆς Μάλτας, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κύπρου εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ συνέθεσε τὸ μακρὸν ποίημα τοῦ Θρήνου, ἔχων ὡς πρότυπὸν του τὸ ποίημα Μάλτας πολιορκία τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη· ὁμοίως δὲ πρὸς τοῦτο πιστεύω ἔτι ὅτι θὰ εἶχε κοσμήσει καὶ αὐτός, ὡς ἀναφέρει περὶ τοῦ ἔργου του ὁ Νεόφυτος⁶, τὸ στιχοῦργημά του, τὸν Θρήνον, μὲ εἰκόνας σχετικὰς πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα εἰς αὐτὸ ἱστορικὰ γεγονότα.

Οἱ ποιητάρηδες ἔπειτα ἢ ἄλλοι ἀντιγραφεῖς τοῦ Θρήνου, μὴ ἐπιδειξυόμενοι εἰς τὴν ζωγραφικὴν, θὰ ἀντέγραψαν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Σολ. Ροδινοῦ μόνον τὸ στιχοῦργημα, παραλείψαντες τὰς σχετικὰς εἰς αὐτὸ εἰκόνας· οὕτω δὲ παρεδόθη μόνον τὸ κείμενον, ὡς διεσώθη εἰς τὰ, ὡς ἄνω, δύο χειρόγραφα τοῦ Θρήνου.

Ἐκ τοῦ Θρήνου τούτου ἀπέρρευσε κατόπιν τὸ παρατιθέμενον ἀνωτέρω (σ. 425 – 427) δημῶδες ποίημα περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κύπρου εἰς τοὺς Τούρ-

1. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Νεοφύτου Ροδινοῦ, ἕνεκα τῆς σπανιότητος τῆς ἐκδόσεως τῆς Βενετίας, ἀνετυπώθη ἐν τῇ περιοδ. Κυπρ. Χρονικά, ἔτ. Γ' (1925), σ. 1-48.

2. Βλ. εἰς Κυπρ. Χρονικά, ἔτ. Γ' (1925), σ. 48 καὶ Σ. Μενάρδον, "Ἐνθ' ἀν., σ. 65-66.

3. Ἀ. Ἰντιάνου, Θρήνος τῆς Κύπρου. Παρατηρήσεις καὶ σχόλια, Κυπρ. Γράμματα, ἔτ. Σ' (1941), σ. 23-25.

4. Ἱστορία τὰς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 231, σημ.

5. Κ. Προυσιῆς, "Ἐνθ' ἀν., σ. 25-29, σημ. 18. Ἐνταῦθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

6. Βλ. ἀνωτέρω τὸ κείμενον καὶ Σ. Μενάρδον, "Ἐνθ' ἀν., σ. 66.

κους¹, τὸ ὁποῖον συνετάχθη ἀσφαλῶς ὑπὸ ποιητάρη, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ὅλης πλοκῆς αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τέλει (στ. 51—54) κατακλείδος². Ἐνταῦθα ἡ λέξις βασιλιάς (στ. 1) ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ ὄνομα *Τοῦρκος* εἰς τὸ ἕσμα τῆς Μάλτας (στ. 1) καὶ εἰς τὸν Θρηῖνον (στ. 3), τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀρχικὸν καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς πτώσεως τῆς Κύπρου, τῷ 1571, ἢ καὶ ὀλίγον ἀργότερον. Ἐπειτα ὅμως εἰς τὴν ὑποτεταγμένην ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὸν νέον δυνάστην νῆσον καὶ ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸν ὡς πολιτικὸν κυρίαρχον, τὸ ὄνομα *Τοῦρκος* δὲν εἶχε πλέον νόημα διὰ τὸν ὑπόδουλον ποιητάρην, διὸ καὶ ἐκ λόγου ἔτι προφυλάξεως ἀντικατεστάθη καὶ εἰσέχθη ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸ νέον, τὸ βραχύτερον ποίημα περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κύπρου, ἡ λέξις βασιλιάς.

Ζήτημα τέλος τίθεται διὰ τὴν ποιητικὴν εἰς τὸ ἕσμα τοῦτο (στ. 1—7) ἔκθεσιν τοῦ συμβουλίου τοῦ σουλτάνου μετὰ τῶν συμβούλων του πασάδων, ἡ ὁποία εἶναι ἐνταῦθα παραστατικωτέρα ἢ εἰς τὸν Θρηῖνον, καὶ φαίνεται κάπως δύσκολος ἡ προέλευσις αὐτῆς ἐκ μόνων τῶν σχετικῶν στίχων (στ. 3—5) τοῦ Θρηῖνου. Ἐχῶ τὴν γνώμην ἐπὶ τούτου ὅτι ὁ συνθέτης τοῦ ποιήματος τούτου περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κύπρου θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενον τοῦ Θρηῖνου, πιθανὸν αὐτὸ τοῦτο τοῦ Σολ. Ροδινοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκοσμεῖτο ἐν ἀρχῇ μὲ εἰκόνα τοῦ συμβουλίου τούτου, ὁμοίαν ἢ παραπλησίαν πρὸς τὴν εἰς τὸ ποίημα τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη (βλ. ἀνωτ. σ. 430), οὕτω δ' ἐνεπνεύσθη οὗτος εἰς τὴν παραστατικὴν αὐτὴν περιγραφὴν.

Γ'

Ἐκ τῶν δύο τούτων κυριακῶν ἡσμάτων, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον, τὸ περὶ τῆς Μάλτας, διεδόθη, ὡς εἴπομεν, ἐκτὸς τῆς Κύπρου καὶ εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους, πιθανώτατα δὲ καὶ τὸ δεύτερον, τὸ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου, πιστεύω ὅτι παρελήφθησαν οἱ ἀρχικοὶ στίχοι περὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Μάλτας καὶ τῆς Κύπρου καὶ προσηρμώσθησαν ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ δημῶδες ἐκ Κρήτης ἕσμα περὶ τῆς ἀποβάσεως εἰς αὐτὴν τῶν Τούρκων τῷ 1645 καὶ τῆς αἰχμα-

1. Τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Θρηῖνου καὶ τοῦ ἡσματος τούτου ἔχει παρατηρήσει ἀπὸ πολλοῦ ὁ Κ. Ἀμαντιος (Τρεῖς ἄγνωστοι κώδικες τοῦ Χρονογράφου, Ἑλληνικά, τόμ. 1 (1928), σ. 55—56, σημ. 1), ὅστις θεωρεῖ καὶ τὰ δύο ὑπὸ ἐξέτασιν ἡσματα ταῦτα ὡς παραλλαγὰς τοῦ Θρηῖνου ἢ ἐπιδράσεις αὐτοῦ.

2. Ὁ Κ. Περούσης (Ἐνθ' ἀν., σ. 26) ἐκφράζει τὴν ὑποψίαν μήπως ἡ ποιητάρικη ἐπίδρασις εἰς τὸ ἕσμα ὀφείλεται εἰς τὸν ποιητάρην ἐξ οὗ παρέλαβε τοῦτο ὁ Ἀθαν. Σακελλαρίου.

λωσίας παρ' αὐτῶν, τῷ 1646, τῆς ὥραίας ἐκ Ρεθύμνου κορασίδος Εὐμενίας Βεργίτη, θυγατρὸς τοῦ πατᾶ Βεργῆ κατὰ τὸ ἔσμα ¹, ἣτις ἐξιλαμισθεῖσα εἰσῆχθη εἰς τὸ χαρέμι τοῦ σουλτάνου. Αὕτη μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν της ἐγένετο σύζυγος τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ Δ' (1648 - 1687) ². Παραθέτομεν τοὺς ἀρχικοὺς στίχους ἐκ κερκυραϊκῆς παραλλαγῆς τοῦ ᾠματος τούτου.

Ὁ βασιλιάς ἐκάθιτο σ' ἕνα ψηλὸ παλάτι,
τὴν Κρήτη ἐφοβέριζε γιὰ νὰ τὴν πολεμήσῃ
καὶ τοὺς πασάδες ἔκραξε νὰ τοὺς ψαχνορωτήσῃ :
«Πασάδες, κι ἂν τὴν πάρετε τὴν παινεμένη Κρήτη
νὰ σᾶς ἐνδύσω δλόχρυσους κι ὅλο μαργαριτρία,
νὰ δέσω τὰ σπαθία σας, στ' ἀσήμια, στὰ λογάρια».
«Ἀφέντη, δῶσ' μας τὸν λαὸν καὶ θέλομεν τὴν πάρει» ³.

.

Τὸ ἔσμα τοῦτο μὲ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν εἰς τὰς κερκυραϊκὰς παραλλαγὰς τοῦ εἰκάζω ὅτι διεδόθη εἰς Κέρκυραν ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην ἐκ Κρήτης καὶ μάλιστα ἐκ τῶν δυτικῶν περιφερειῶν αὐτῆς.

Εἰς τὴν γνώμην ταύτην καταλήγω ἐκ τῆς παρεξέτασews πρὸς τοῦτο τοῦ κάτωθι δημοτικοῦ ᾠματος ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς Κρήτης.

Βασιλιοπούλα κάθιεντον εἰσὲ ψηλὸ πελάτι
τοῇ Κρήτης ἐθυμήθηκε πὼς ἦτον τοῦ κυροῦν τη.
Ἐννιά πασάδες ἔκραξε κ' ἐκουσουλιτρίζεν τσοι.
«Πασάδες κι ἂν τὴν πάρετε τὴν ξακουσμένη Κρήτη,
νὰ σᾶς ἐντύσ' δλόχρυσουσα κι ὅλο μαλαματένια
τσοι γοῦνες ἀπὸν βάνετε χρουσές νὰ σᾶς τσοὶ κάμω ⁴.

Ὁ Μαν. Μανούσκακας ⁵, ὅστις ἐξήτασεν εἰς ἑκτενῇ μελέτην τοῦ τὸ θέμα τῆς

1. Βλ. Μ. Ἰ. Μανούσκακας, Ἡ ρεθιμνιώτισσα σουλτάνα Εὐμενία Βεργίτη στὶς εὐρωπαϊκὰς χαλκογραφίαις καὶ στὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγοῦδια. Κρητ. Χρονικά, τόμ. 5 (1951), σ. 373 (στ. 30).

2. Βλ. Αὐτόθι, σ. 349 - 353.

3. Λαογρ. Ἀρχ., Ὑλὴ Νικ. Πολίτου, ἀρ. 2678 (Συλλογὴ Παύλου Λάμπρου). Βλ. καὶ παρὰ Μ. Ἰ. Μανούσκακας, Ἐνθ' ἀν., σ. 372. Ἄλλας ἐπίσης ἐκ Κερκύρας παραλλαγὰς μὲ ὁμοίαν εἰσαγωγὴν βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 9 (1926 - 1928), σ. 178, ἀρ. 49 καὶ σ. 177, ἀρ. 48.

4. Anton Jeannarakis, Ἄσματα κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν. Leipzig 1876, σ. 111, ἀρ. 108. Βλ. καταγραφὴν τῶν παραλλαγῶν τοῦ ᾠματος εἰς τὴν μελέτην τοῦ Μ. Μανούσκακας, Ἐνθ' ἀν., σ. 381 - 282, σημ. 90.

5. Ἐνθ' ἀν., σ. 382 - 384.

ἀρπαγῆς, τοῦ ἐξισλαμισμοῦ κλπ. τῆς Εὐμενίας Βεργίτη καὶ τὸ εἰς αὐτὴν δημῶδες ἄσμα, συνέδεσεν ὀρθῶς πρὸς τὴν ἐξισλαμισθεῖσαν ἑλληνίδα ταύτην καὶ τὸ ἀνωτέρω κρητικὸν ἄσμα τῆς Βασιλοπούλλας, ἐκφράσας τὴν γνώμην ὅτι καὶ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν Βεργίτην, καθ' ὅσον τὰ ἱστορικὰ περιστατικά συμβιβάζονται πρὸς αὐτήν, ἥτις, ἀναδειχθεῖσα ἀργότερον σουλτάνα, ἠδύνατο οὕτω νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς βασιλοπούλλα.

Νομίζω ὅτι εἰς τοῦτο τὸ ἐκ στίχων ἐξ ἄσμα, ὡς εἶπον ἐκ δυτικῆς Κρήτης, ἔχομεν τοὺς εἰσαγωγικοὺς μόνον στίχους τοῦ ἁσματος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Εὐμενίας Βεργίτη, περίπου ὡς τοῦτο σώζεται εἰς τὴν ἀναφερομένην ἀνωτέρω κερκυραϊκὴν παραλλαγὴν αὐτοῦ. Δηλαδή εἰς τὴν δυτικὴν Κρήτην θὰ ἦδeto τὸ ἄσμα τοῦτο τῆς Βεργίτη καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην, ἥτοι μὲ τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἐν ἀρχῇ στίχους περὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν πασάδων του διὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ κατάρτησιν τῆς Κρήτης καὶ ἐν συνεχείᾳ μὲ τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῆς κόρης τοῦ πατρὸς Βεργίτη. Ἐκ τῆς ἐκ παραδόσεως ὁμως συνηθείας ἐν δυτικῇ Κρήτῃ νὰ ἄζεται εἰς τὰ συμπόσια μέρος μόνον ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν μακρῶν ἁσμάτων, ὅπως προλάβουν οὕτω πάντες οἱ μετέχοντες τῆς διασκεδάσεως νὰ τραγουδήσουν ἰδιαίτερον ἕκαστος ἄσμα, φαίνεται ὅτι καὶ ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἁσματος ἦδοντο μόνον οἱ ἀρχικοὶ στίχοι, ἔνθα περὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ Βασιλέως (σουλτάνου) μετὰ τῶν πασάδων του διὰ τὴν κατὰ τῆς Κρήτης ἐκστρατείαν, παρελείπετο δὲ τὸ κύριον μέρος του ὅπου ἡ ἀφήγησις περὶ τῆς ἀρπαγῆς χριστιανῆς κόρης, τὸ ὁποῖον οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐλησμονήθη.

Εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν τοῦτο μέρος τοῦ ἁσματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἦδeto, οἱ δύο κυρίως ἀρχικοὶ στίχοι :

*‘Ο βασιλιάς ἐκάθετο σ’ ἕνα ψηλὸ παλάτι,
τὴν Κρήτη ἐφοβέριζε γιὰ νὰ τὴν πολεμήσῃ*¹

διεσκευάσθησαν ὡς ἑξῆς :

*Βασιλοπούλλα κάθεντο εἰσὲ ψηλὸ πελάτι
τὴν Κρήτης ἐθυμήθηκε πὼς ἦτον τοῦ κυροῦ τῆς.*

Ἡ διασκευὴ αὕτη νομίζω ὅτι θὰ ἐγένετο εἰς χρόνους πρὸ τῆς 18 ἐκατονταετηρίδος ἢ τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτῆς, ὅτε ἀκόμη δὲν θὰ εἶχε λησμονηθῇ τὸ ὅλον ἄσμα, δηλ. ὅτι ἐν συνεχείᾳ τῶν εἰσαγωγικῶν τούτων στίχων ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς ὥραιας Παπαδοπούλλας, πρὸς δὲ τούτοις ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν διασκευαστὴν λαϊκὸν ποιητὴν ὅτι ἡ ἀρπαγεῖσα καὶ ἐκτουρμισθεῖσα κόρη εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸν θρόνον ὡς βασίλισσα (σουλτάνα). Οὕτως

1. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 436.

ἐκ τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἁσματος τούτου ἄδομένην εἰσαγωγὴν ταύτην, ἣτις εἶχεν αὐτοτελὲς περιεχόμενον, ἦτοι τὸ συμβούλιον τοῦ Βασιλέως (σουλτάνου) περὶ τῆς κατὰ τῆς Κρήτης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, ἦτο πλέον εὐκολον ν' ἀντικατασταθῇ συμφώνως πρὸς τὸ ἐν συνεχείᾳ ἁσμα εἰς τὸν πρῶτον στίχον τὸ ὄνομα *Βασιλιάς* διὰ τοῦ *Βασιλιοπούλλα*, νὰ διασκευασθῇ δὲ καὶ ὁ δευτέρος στίχος, ὥστε ἡ Κρήτη νὰ παρουσιάζεται ὅτι ἦτο τοῦ κυροῦ της, τοῦ πατρὸς της.

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ